

Lluís Casassas i Simó (1922-1992): geògraf i humanista

Enric Mendizàbal i Riera*

Résumé / Abstract / Resumen / Resum

Cette note contient, d'abord, une brève biographie de Lluís Casassas, suivie d'une présentation de ses travaux académiques axés principalement sur l'étude de la structure territoriale de la Catalogne. Le rôle de Lluís Casassas dans la Societat Catalana de Geografia est mis en relief, ainsi que ses valeurs personnelles qui en ont fait un vrai maître et humaniste.

* * *

This note includes, first, a short biography of Lluís Casassas, followed by a presentation of his academic works that are mainly focused on the regional analysis of Catalonia. The role of Lluís Casassas within the Societat Catalana de Geografia is stressed, as well as the main traits of his personality which made him an influential master and humanist.

* * *

Esta nota incluye, en primer lugar, una breve biografía de Lluís Casassas, seguida de una presentación de sus trabajos académicos, centrados sobre todo en el estudio de la estructura territorial de Cataluña. Se destaca su relación con la Societat Catalana de Geografia y, finalmente, se subrayan los valores personales y la forma de ser que hicieron de Lluís Casassas un verdadero maestro y humanista.

* * *

Aquesta nota inclou, en primer lloc, una breu biografia de Lluís Casassas, seguida d'una presentació dels seus treballs acadèmics, centrats sobretot en

---

* Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona. 08193 Bellaterra.

l'estudi de l'estructura territorial de Catalunya. Es destaca la relació que tingué amb la Societat Catalana de Geografia i, finalment, se subratllen els valors personals i la manera de ser que van fer de Lluís Casassas un veritable mestre i humanista.

Que Prades sortiria grisós a la imatge era un dels coneixements que, com tants i tants d'altres que al llarg d'aquests anys he anat emprant —o senzillament gaudint—, vénen d'ell, d'en Casassas, del meu professor més lúcid, més irònic, més savi.

J.I. Augé (en premsa)

UN BREU ESBÓS BIOGRÀFIC

Com tantes d'altres persones de la seva generació, la guerra civil de 1936-1939 va significar per a Lluís Casassas un punt de ruptura que va marcar indefectiblement la seva vida. El fet de ser fill de mestres capdavanters en els moviments de renovació pedagògica de les primeres dècades del segle xx, així com haver estudiat a l'Institut-Escola (on va tenir de professor de geografia a un aleshores jove Lluís Solé i Sabarís), són dues raons fonamentals que marquen la diferència de viure en la societat oberta i democràtica de l'època de la segona república i l'atzucac que la guerra civil i el franquisme, temps estèril i eixorc, van suposar per a moltes persones.

Els processos de depuracions del primer franquisme van afectar la família de Lluís Casassas, el qual va haver de treballar de jove en una indústria frigorífica, on va romandre fins arribar a ser apoderat i gerent, per col·laborar en l'economia familiar. Malgrat l'ensulsiada provocada per la guerra civil, Lluís Casassas va entrar a la universitat tot fent per lliure els cursos comuns de Filosofia i Lletres i la llicenciatura de Dret, que va acabar el 1947. En aquests anys d'universitari, la seva ideologia antifeixista, progressista i catalanista, el va dur a ser un dels dirigents del Front Universitari Català, i també a passar un època a la presó.

Amb l'aplicació del nou pla d'estudis a la Universitat de Barcelona, conegut com Pla Maluquer, Casassas va reemprendre el curs 1968-1969 els estudis de Filosofia i Lletres, en la especialitat de Geografia, i acabà la llicenciatura el 1972. Aquell mateix any entrà de professor al Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona.

Cal tenir present, però, que en les anys que van des del 1947 fins al 1968, Casassas no va romandre fora del món intel·lectual: les conferències i els cursos que va fer a l'Institut d'Estudis Catalans, a la Management School de Barcelona, a la Confraria Virtèlia, entre d'altres llocs; la participació en la fundació de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics; la col·laboració en diverses revistes clandestines..., són mostres prou importants del paper de Casassas dins de la cultura d'aquells anys.

Des del 1968 fins a la seva mort, Lluís Casassas va fer la seva carrera acadèmica com a geògraf: del 1968 al 1972 fa els estudis universitaris de geografia, i del 1972 fins al 1987 es professor a la Universitat de Barcelona, de la qual es jubila com a catedràtic. El 1968 ingressa en la Societat Catalana de Geografia, i des d'aquell any ocupa diversos càrrecs a la Junta de Govern (successivament és vocal, tresorer, secretari, vice-president, president, i de nou vocal). Des del 1970 escriu una munió d'articles, uns quants llibres, col·labora en diverses obres col·lectives, coordina i dirigeix diversos treballs. Des de la seva jubilació continua fent conferències i xerrades, publicant treballs i és nomenat Síndic de Greuges de la Universitat de Barcelona, càrrec en el qual va treballar amb un innegable entusiasme; tal com diu Josep Maria Bricall, «el solc de la Sindicatura de Greuges de la nostra universitat, que d'alguna manera ha quallat també en d'altres universitats i que ell va ajudar a fer conèixer en algunes altres, l'ha fet Lluís Casassas».

Tots aquests fets fan que la seva obra sigui cabdal per entendre com ha evolucionat la geografia a Catalunya, i també indispensable per poder entendre com s'hi estructura i organitza el territori.

LA RECERCA GEOGRÀFICA DE LLUÍS CASASSAS

En els treballs geogràfics de Lluís Casassas, el que es troba principalment és una anàlisi empírica molt acurada d'un espai concret, Catalunya. Així mateix, quan s'ha de parlar d'autors tan prolífics, com és el seu cas, es fa difícil de classificar la seva obra. De tota manera, en una primera aproximació als seus treballs es pot fer servir la classificació que s'ha utilitzat en aquesta nota.

Estudis regionals de Catalunya

Entre el 1970 i fins a la seva mort, l'anàlisi geogràfica local (estudis de municipis, rodalies, comarques) ha estat una de les línies de treball de Lluís Casassas. Entre molts d'altres, cal citar els treballs sobre Almatret (Casassas, 1975a) o Salt (Casassas, 1989a) com a exemples de treball sobre municipis, i el del Lluçanès (Casassas, 1975b), que va ser la tesi de llicenciatura, com a treball sobre una ro-

dàlia. Entre els treballs comarcals, cal destacar els estudis sobre el Vallès (Casassas, 1979) i Osona (Casassas, 1980a), els realitzats sobre les comarques de la Depressió Central Catalana (Casassas, 1992c) i el que va dirigir sobre l'Alt Penedès (Casassas et al., 1991).

Aquests treballs tenen possiblement una estructura formal clàssica dins de la geografia regional; trobem primer les reflexions sobre els aspectes físics i després sobre els humans, que habitualment estan força més desenvolupats que no pas els físics. En les reflexions sobre els aspectes humans, destaca, però, una visió política del territori: malgrat que la descripció és una part indispensable de la feina del geògraf, i Casassas la fa amb una gran habilitat (possiblement la seva forma de redactar sigui de la categoria dels grans mestres de la geografia regional catalana, com ara Pau Vila, Lluís Solé Sabarís i Josep Iglésies), el que cal destacar és l'interès per la millora de la qualitat de vida de les persones que habiten els territoris analitzats.

Treballs sobre Barcelona

La segona línia de treball que cal destacar de Lluís Casassas és la que tracta de Barcelona i del seu paper en l'estructura territorial de Catalunya. El clàssic llibre fet en col·laboració amb Pau Vila, *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps* (Vila i Casassas, 1974a), considerat com un dels estudis fonamentals sobre Barcelona (Busquets, 1992, i Mendizàbal, 1986), és una mostra d'aquesta línia, en la qual també cal citar els capítols sobre Barcelona en la *Geografia de Catalunya* de l'editorial Aedos (Vila i Casassas, 1974b; Casassas, 1974b), el que va realitzar per a la *Gran Geografia Comarcal de Catalunya* (Casassas i Cuxart, 1983), o el realitzat a la *Geografia de Espanya* (Casassas, 1992b).

La tesi doctoral de Lluís Casassas, titulada *El paper de Barcelona en la formació i en l'ordenació del territori de Catalunya* (publicada amb el títol canviat a Casassas, 1977), és una anàlisi de l'estructura territorial de Catalunya i del paper que té Barcelona dins d'aquesta ja que, a diferència d'altres ciutats de la riba mediterrània, com ara Gènova i Atenes, no es llança al mar per fer una política comercial, sinó que es llança a l'interior, per les vies del Llobregat i del Besòs, tal com explica l'autor en l'entrevista que li van fer MD. Garcia Ramon i J. Nogué. El paper de Barcelona dins l'estructura territorial de Catalunya es pot resumir en les paraules següents:

Barcelona no és, solament, la seu d'un poder polític, econòmic i cultural, que pretén d'afaiçonar Catalunya. Barcelona no és solament el centre ordenador de Catalunya i l'impulsor de diverses organitzacions territorials que, successivament, ajudaren a exercir el domini de les diferents classes i els grups socials al llarg de la història. Barcelona és quelcom més: Barcelona ha format el territori de Catalunya. (...) Pensar en la ferma unitat de tot Catalunya no vol dir renun-

ciar ni una engruna al paper dirigent de Barcelona, paper que la història comuna, el seu esforç i la col·laboració de tots els catalans li han conferit. (Casassas, 1990a, p. 26-27).

Casassas va fer molts altres treballs sobre Barcelona, d'entre els quals val la pena destacar el que va fer el 1970, en què destaca la constatació del trasllat del CBD de Barcelona de la plaça de Catalunya i del Passeig de Gràcia cap a la Diagonal i la plaça de Francesc Macià, la necessitat de localitzar les oficines centrals de les empreses en llocs ben comunicats de Barcelona, així com les dificultats dels treballadors d'aquestes oficines de trobar habitatge a prop del lloc de treball (per qüestions del preu de l'habitatge) i l'ús del transport públic per la mobilitat obligada entre el lloc de residència i la feina. També destaca el que va fer en col·laboració amb Joaquim Clusa (1981b), que va ser la base fonamental dels districtes actuals de Barcelona, els quals van ser aprovats per unanimitat pel Ple de l'Ajuntament de Barcelona el 12 de desembre de 1983.

Finalment, cal citar els treballs realitzats per Lluís Casassas sobre aspectes de geografia física del Pla de Barcelona, en els quals s'interessa per aspectes d'hidrologia i de formació de la Rambla (Casassas i Riba, en premsa; Casassas, 1982).

Treballs sobre l'organització territorial de Catalunya

Si hi ha una escola catalana de geografia, aquesta té com a eix vertebrador l'acceptació de la unitat del territori català com un espai diferenciat de les nacions i regions veïnes i del dret d'organitzar aquest territori de la manera que els catalans creguin més convenient (Casassas, 1974a i 1977, p. 113-119; Mendizàbal, 1986, p. 83; Garcia Ramon i Nogué i Albet, 1992, p. 33). Lluís Casassas té una part important de la seva obra dedicada explícitament a aquesta temàtica, essent el treball fonamental el que va fer amb Joaquim Clusa (1981a), que va suposar un autèntic punt de ruptura dins la sèrie d'estudis dedicats a l'organització territorial de Catalunya i les propostes de divisions territorials.

Això s'afirma perquè fins a aquest treball, el que s'acostumava a discutir eren els límits de les comarques aprovades pel Parlament de Catalunya el 1936 a partir dels treballs de la Ponència de 1931-1932, però no el fet de considerar aquest tipus d'unitat administrativa com a poc o gens apta per al govern de Catalunya i de la seva societat. Casassas deia que les comarques de l'època republicana no van ser conegudes pel públic en general fins a la publicació de la *Geografia de Catalunya* de l'AEDOS, i que van ser adoptades perquè representaven d'una manera prou clara l'especificitat de Catalunya respecte d'Espanya, així com el sentiment nacionalista del catalanisme polític contra la dictadura franquista.

El treball de Casassas i Clusa defineix l'estructura territorial «tradicional» de Catalunya, és a dir, l'existent en el temps de la Ponència dirigida per Pau Vila, de la manera següent:

La piràmide tradicional urbana era reflex d'una jerarquitació ben simple; els nuclis de població (...) es relacionaven directament amb els seus caps de rodalia (...) Aquestes poblacions depenien dels caps de comarca (...) que hom considerava, funcionalment i jeràrquicament, del mateix nivell. Les comarques s'agrupaven en regions el cap de les quals disposava de serveis més generals que no es trobaven en els esglaons més inferiors (...) El vèrtex de la piràmide era Barcelona. (Casassas i Clusa, 1981a, p. 153).

Però aquesta estructura tradicional havia desaparegut l'any 1981: cal no oblidar que entre el 1940 i el 1975 va haver un creixement explosiu de la població a Catalunya, que va passar de 2.890.000 habitants a 5.662.000; que només entre el 1960 i el 1975, el saldo migratori va ser de més de 950.000 persones; que tot aquest creixement demogràfic es va concentrar principalment a Barcelona i la seva rodalia; que entre el 1950 i el 1975 es va produir la darrera migració numèricament important del camp català a les zones urbanes, la qual cosa va fer aparèixer aquell concepte de «comarques a tancar»; que aquesta concentració demogràfica va anar acompanyada de la concentració en les inversions i en la creació de les noves empreses també a Barcelona i al seu voltant, mentre que la resta de Catalunya s'anava esllanguint i es convertia en la «Catalunya del silenci» (Casassas, 1977, p. 18-20).

Casassas i Clusa mostren que la Catalunya actual és un territori heterogeni on no hi ha una jerarquia clara, a excepció de Barcelona en la zona superior. A Catalunya es poden trobar, segons Casassas i Clusa, les estructures territorials següents: *sistemes urbans clars*, unitats en què és determinant l'existència d'una ciutat de més de deu mil habitants i que tenen unes relacions diàries de residència-treball significatives; *àmbits sense centres clars*, unitats en les quals no apareix un centre aglutinant, però on la seva cohesió ve donada per motius històrics o psicològics; *territoris d'estructura comarcal*, que són les entitats en què hi ha un nucli que és la capital, i on la resta de nuclis mantenen amb la capital pròpia una relació feble però directa, i anterior a qual-sevol altre tipus de relació amb nuclis de fora de l'àmbit comarcal; *subsistemes metropolitans*, que són les unitats incloses dins els sistemes metropolitans i que mantenen relacions de residència-treball i de serveis amb les respectives capitals (Casassas i Clusa, 1981a, p. 155). Des de l'aparició d'aquest treball, tota reflexió que s'hagi fet a Catalunya sobre l'organització territorial el cita, ja sigui per mostrar-hi el seu desacord, ja sigui per mostrar les seves virtuts.

D'aquest treball sorgeix la proposta d'organitzar Catalunya en *municipalies*, unitats territorials que vénen definides per ser un conjunt de nuclis de població dins dels quals

es produeixen relacions humanes quotidianes, proposant-les com l'únic esglaó de govern local autònom a Catalunya, que tenen totes les competències d'administració local i que són el resultat d'una anàlisi acurada del territori de Catalunya. Els criteris de delimitació de les *municipalies* són els següents: existència d'un àmbit territorial significatiu de relacions quotidianes, distàncies que no superen els sis quilòmetres entre els nuclis de població compactes i uns mínims de població de deu mil habitants sempre que sigui possible.

Lluís Casassas va difondre la idea de *municipalia* en una multitud d'articles (entre molts d'altres, cal destacar Casassas, 1983; 1984: 1985b; 1986; 1987; 1988; 1990a i 1992a; Casassas i Nadal, 1983) i ha estat aplicada una metodologia semblant a partir de la mobilitat obligada, de la mobilitat no obligada i de les trucades de telèfons per treballs sobre l'organització interna de diversos municipis, com ara Barcelona, l'àrea de Girona-Salt-Sarrià de Ter i Sant Boi de Llobregat (Casassas i Clusa, 1981b, 1982 i 1983).

Treballs sobre la història de la geografia a Catalunya

Lluís Casassas ha escrit sobre aspectes de l'evolució històrica de la geografia a Catalunya (Casassas, 1974a; 1977 i 1991a; Casassas i Mendizàbal, 1990), així com del paper de determinats geògrafs dins d'aquesta evolució; exemples d'això últim són els seus treballs sobre Pau Vila (Casassas, 1980b), Josep Iglésies (Casassas, 1978a) o Lluís Solé Sabarís (Casassas, 1985a).

En aquests treballs no hi ha un afany de trobar paradigmes, innovacions, noves tendències, punts de ruptura o inconsistències metodològiques en els diferents geògrafs considerats. El que Casassas intenta reflectir és l'interès pel coneixement del tros de la terra en què s'habita, la creació d'una determinada consciència de Catalunya per part d'aquests geògrafs catalans, que no eren sinó excursionistes, mestres, arquitectes, enginyers, geòlegs, polítics, la lluita per mantenir una cultura pròpia a partir del coneixement de la terra. És, tal com diu Augé, el fet de tenir present que «només algú que estima molt el seu propi espai pot arribar a comprendre, potser estimar, altres països, que també tenen un nom, una història, i un conjunt infinit de particularitats».

Altres treballs

Lluís Casassas ha estat al llarg de la seva vida una persona de prou consideració en el camp científic i de la cultura catalana com perquè els encàrrecs que li han fet sobre temes puntuals hagin estat molts i sobre temes molt variats. Per no allargar excessivament aquesta nota, només es farà referència als treballs de 1978b, 1991b i 1992d.

El Treball de *Fires i mercats a Catalunya* (1978b) era considerat per Lluís Casassas, amb aquella ironia que tan bé el caracteritzava, com el llibre ideal per a regalar al metge de capçalera, perquè estava molt ben enquadernat i tenia molts «sants». Potser sí que pel format i per la col·lecció en què està editada sigui un llibre d'obsequi. Però a més de quedar bé quan s'obsequia aquest llibre, el text és fonamental com a introducció al seu pensament sobre l'organització territorial de Catalunya, ja que, a més d'haver una evolució històrica de la importància de les fires i dels mercats en la construcció del territori, l'anàlisi actual que fa de les fires i dels mercats és molt útil per a poder conèixer quines són les àrees d'influència dels nuclis que no formen part directament de l'àrea metropolitana de Barcelona, així com per tenir una idea de quins són els fluxos de la mobilitat no obligada dels habitants de bona part de Catalunya.

El treball «La urbanitat, símbol de cultura» (1991b) tracta de les transformacions del tarannà de la societat que habitarà la canviant Barcelona dels darrers anys. Una recerca acurada sobre el concepte d'urbanitat al llarg del segle XX i dels canvis pel que fa al que es considera de bon i mal gust, són temes poc habituals en el geògraf, però habituals, i molt, en els humanistes. Casassas acaba l'article d'una manera volgudament optimista, tot dient que «es podrà continuar somiant en la creació d'uns motllos de nova urbanitat adaptada a una societat barcelonina diferent, una nova cultura de la urbanitat, com ara s'acostuma a dir, lliures, ja, els homes, de rèmores embafadores i plens de llum esperançada» (Casassas, 1991, p. 73).

Per finalitzar aquest punt, cal citar els articles que escrivia força habitualment en la premsa, on reflectia la seva opinió sobre temes geogràfics. Un dels darrers que va publicar va ser el que va aparèixer a l'*Avui*, el 20 de març de 1992, i que tracta de la visió de l'aglomeració urbana barcelonina des de la torre de Collserola. Amb un llenguatge molt gràfic (no calen imatges per veure el que Casassas estava descrivint) tracta els temes que l'han interessat al llarg de la seva vida: el paper de Barcelona i de la seva aglomeració urbana a Catalunya («la ciutat es veu créixer en una doble direcció: vers l'exterior, amb una intenció profunda d'urbanització del país, i vers l'interior, amb un esforç constant d'homogeneïtzació i de coherència») i la necessitat de l'ordenament territorial («l'ordenament de la ciutat i de la seva gran regió és necessari, doncs, perquè els seus prop de sis milions de ciutadans puguin realitzar, de manera eficaç i vivent, les funcions que la ciutat efectua»). Així mateix, l'article periodístic de Casassas acaba dient, amb l'optimisme que també el caracteritzava, «només cal esguardar-ho tot amb els ulls ben atents i oberts amb esperança. Només cal recollir, en aquesta mirada, l'alè de les coses, el batec de les lluites, l'esplendor de les realitzacions noves (...), l'esperança que brilla en totes direccions seguint les vies noves ja obertes com solcs generosos fendits en el territori, i totes les altres vies que ja se sent palpitant en tota la rosa dels vents i que sorgiran de l'entranya de la torre, el bateament incessant i pregó del cor de Barcelona».

Aquesta mena de treballs, que poden ésser resolts amb quatre línies per sortir del compromís, mostren l'àmplia cultura de Lluís Casassas i justifiquen el significat del segon adjectiu que apareix en el títol d'aquesta nota: el del seu ampli humanisme.

En resum

Dels treballs de Lluís Casassas recollim tres idees fonamentals que emmarquen el seu pensament geogràfic:

- a) La geografia no és una activitat científica neutra: l'escola catalana de geografia ha treballat per mostrar l'existència de Catalunya, així com per mostrar els trets característics de la cultura i de la societat catalana, i com aquests fets es reflecteixen en el territori.
- b) El procés de difusió del model de vida urbà per a tots els habitants de Catalunya, que no vol dir que tot Catalunya estigui edificada, sinó que tots els seus habitants tenen —o haurien de tenir— la mateixa possibilitat de disfrutar dels béns i serveis que es poden trobar a les ciutats.
- c) El voler fer entendre a la gent que l'organització territorial, així com la seva divisió en unitats administratives, s'ha de fer plantejant un requisit bàsic: que aquestes divisions han de servir per a millorar la qualitat de vida de les persones que habiten a Catalunya.

LLUÍS CASASSAS I LA SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

La història de la Societat Catalana de Geografia ja ha estat explicada en altres llocs (Iglésies, 1978; Solé Sabarís, 1986; Casassas, 1989b) i no cal repetir-la ací. El que es vol remarcar és el paper important de Lluís Casassas en la Societat Catalana de Geografia des del 1968 (Biète, Bertran i Cuxart, en premsa): membre de totes les Juntes de Govern des d'aquell any i fins a la seva mort, conferenciant diverses vegades, organitzador i coordinador de molts dels cursos de la Societat (la seva amistat amb geògrafs estrangers, així com l'estreta relació amb la gran majoria dels interessats a Catalunya en temes territorials, el feien la persona adequada per contactar amb molts dels qui havien de fer les conferències i els curssets), i promotor de dues trobades científiques de gran importància en l'evolució de la geografia contemporània de Catalunya. La primera va ser les Jornades sobre Regionalització i Ens Intermedis (DD.AA., 1990), realitzades entre el 19 i el 22 de març de 1989, en les quals diversos geògrafs catalans, espanyols, europeus, van reflexionar sobre la necessitat d'uns àmbits territorials que «són fruit (...) de la voluntat general d'assolir una eficàcia més gran de tots

els serveis que afecten la vida de la comunitat. No són res més. Però no són res menys» (Casassas, 1990b, p. 17).

La segona d'aquestes trobades va ser el Primer Congrés Català de Geografia (DD.AA., 1991), celebrat entre els dies 11 i 15 de març de 1991. Va comptar amb la participació de 316 inscrits, amb tretze conferencians, vint-i-cinc ponents i vuitanta-una comunicacions, i es van realitzar actes a quinze ciutats diferents de Catalunya. Sense cap mena de dubte, el Primer Congrés va suposar la trobada de tots els geògrafs de Catalunya (i d'uns quants que no ho són, de catalans), va suposar la reflexió sobre quina ha estat la història de la disciplina a Catalunya, què és el que s'està fent en la majoria dels temes geogràfics en l'actualitat, quines són les perspectives de futur, reflexions que, fins aquell moment, els geògrafs catalans no havíem fet amb tanta participació ni intensitat.

L'altre aspecte que cal destacar de Lluís Casassas dins la Societat Catalana de Geografia ha estat el seu interès per comptar amb una publicació pròpia, ja que, parafrasejant una frase de Solé Sabarís, Casassas no es cansava mai de dir que «una Societat que no publica és una Societat morta». L'òrgan d'expressió és la revista *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, que va aparèixer el desembre de 1984, i que fins al març de 1992 ha publicat trenta-tres números. Lluís Casassas va realitzar en tots ells la feina de director i editor, empaitant els autors perquè lliuressin articles, corregint galeres, treballant amb la impremta, etc.

Però tota aquesta feina de la Societat Catalana de Geografia, Lluís Casassas no la feia sol: sempre ha comptat amb la col·laboració de companys i col·legues de la Junta de Govern, i aquest és un altre dels seus encerts, així com dels membres de la seva família (la dona, el fill petit, la sogra), que han fet amb ell les feines menys llúides (posar el sobre a les convocatòries, dur els paquets a les empreses distribuïdores...) i les més satisfactòries (organitzar actes i veure com les sales de l'Institut d'Estudis Catalans estaven plenes de gent).

LA CAPACITAT D'ENTUSIASMAR-SE I D'ENTUSIASMAR

Finalment cal parlar de la personal manera de ser de Lluís Casassas. Aquells qui hem tingut la sort d'estar alumnes seus a la universitat, sabem com feia les classes: imprevisibles, interessants, amenes, didàctiques. Podia començar la classe parlant d'una notícia apareguda al diari d'aquell dia i fer-ne una reflexió sobre els aspectes geogràfics i socials. La seva àmplia cultura podia fer aparèixer qüestions històriques, sociològiques, polítiques, artístiques..., en qualsevol de les seves classes de geografia; podia explicar centenars d'anècdotes que relacionaven aspectes insospitats. Bertran explica com per preparar una sortida a Súria, va començar per preguntar on era Ma-

zarrón, i va explicar tot un seguit d'aspectes d'història econòmica (la crisi de després de la Primera Guerra Mundial relacionant-la amb el fracàs del procés industrialitzador de l'Espanya del sud-est) i d'història social (la lluita d'una gent contra la fam), per acabar a Súria i les seves mines, explotades pels miners que van migrar de Mazarrón a Súria durant la dècada dels anys vint.

Casassas entusiasmava quan xerrava: les seves conferències eren provocadores; les sortides d'estudi, ja fossin amb els estudiants, ja fossin amb la Societat Catalana de Geografia, eren molt interessants. Amb paraules seves:

Hi ha una cosa apassionant que és l'aventura humana. I l'aventura humana, evidentment que la podem deduir des de dintre d'un llibre (...) Però la història es fa fora. I la història vol dir (...) tota l'aventura de l'home. I és clar, aleshores anar amb els estudiants, i fer-los comprendre el perquè d'aquell poblament dispers, i el perquè d'aquell poble abandonat, i anar i ficar-nos allà (...) I veure les relíquies del pas de l'home, i com l'home va formant el paisatge, i com el paisatge el condiciona, i com la societat es desenvolupa damunt d'allí, i aleshores, és clar, això és apassionant. Això és apassionant, i si t'enfiles dalt d'una muntanya i ho veus, i veus el país com si te l'estiguessis mirant amb un mapa amb molt de detall, això no pot deixar insensible. (Garcia Ramon i Nogué).

És a dir, Casassas entusiasmava els seus oients amb les seves explicacions, i ell mateix s'estusiasmava davant, tant dels paisatges que havia vist diverses vegades (i només cal rellegir l'article de l'*Avui* citat anteriorment per comprovar-ho), com de les xerrades que tenia amb les persones que trobava pel camí, amb els seus estudiants, deixebles, amics.

Per finalitzar, només cal recordar que Lluís Casassas ha estat mestre —i no només professor— de molts geògrafs, i de molts d'altres que no ho són. Les paraules que Salvador Espriu va escriure en ésser-li conferit el grau de *Doctor Honoris Causa* per la Universitat de Barcelona serveixen molt bé per definir el paper de mestre, de geògraf, d'humanista, de Lluís Casassas:

Els mestres han d'ensenyar als alumnes a pensar amb risc i pel seu compte, els han de posar i acompanyar en el camí de la veritat, un camí que no s'acaba mai, que sembla amb freqüència que no mena enlloc (...) Sigui quina sigui l'activitat que [l'alumne] triï, sigui quina sigui la professió que en sortir de la universitat exerceixi, si no oblida que l'essencial és créixer en humanitat, arribarà a ser ell mateix: és a dir, una dona o un home de debò (Espriu, 1980, p. 132-133).

BIBLIOGRAFIA

- AUGÉ, J.I. «Al mestre», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 32-33, (en premsa).
- BERTRAN, E. «De Mazarrón a Súria passant per Camarasa», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 32-33 (en premsa).
- BIETE, V., BERTRAN, E. i CUXART, M. «Lluís Casassas i Simó a la Societat Catalana de Geografia: un balanç encoratjador i un record inesborrable», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 32-33 (en premsa).
- BRICALL, J.M. «Dr. Lluís Casassas i Simó, primer Síndic de Greuges de la Universitat de Barcelona», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 32-33 (en premsa).
- BUŞQUETS, J. (1992), *Barcelona. Evolució urbanística de un capital compacta*, Madrid, Mapfre.
- CASASSAS, L.I. (1970), «Unos ejemplos de movilidad laboral en el distrito central de los negocios de Barcelona», *Revista de Geografía*, vol. IV, 2, p. 196-204.
- (1974a), «Notes per a l'estudi del pensament geogràfic a Catalunya», *Homenaje a María de los Angeles Ferrer Sensat*, Barcelona, Instituto Infanta Isabel de Aragón, p. 117-124.
- (1974b), «El Barcelonès i Barcelona ciutat. V. La metròpoli actual i les seves funcions», dins Solé Sabarís, L.I. (dir.), *Geografia de Catalunya*, Barcelona, AEDOS, p. 641-686.
- (1975a), «Un exemple de la Catalunya àrida: Almatret», *Miscel·lània Pau Vila*, Granollers, Ed. Montblanc-Martin, p. 229-232.
- (1975b), *El Lluçanès. Evolució entre 1950 i 1970*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana.
- (1977), *Barcelona i l'espai català. El paper de Barcelona en la formació i l'ordenament del territori de Catalunya*, Barcelona, Curial.
- (1978a), «De la fesomia geogràfica de Josep Iglesias», *Revista Catalana de Geografia*, any I, vol. I., p. 15-40.
- (1978b), *Fires i mercats a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62.
- (1979), «Un esguard sobre el Vallès del demà», *Aportacions en homenatge al geògraf Salvador Llobet*, Barcelona, Departament de Geografia, p. 41-53.
- (1980a), «La Plana de Vic (Catalogne). Incidences des transformations sociales dans une société et une économie agraires», *Revue géographique des Pyrénées et du Sud-Ouest*, tom 51, fascicle 3, p. 267-280 (traduït al català a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 1991, 25, p. 183-193).
- (1980b), «Pau Vila, el geògraf», *Pau Vila, adéu al mestre*, Barcelona, Societat Catalana de Geografia i Universitat de Barcelona, p. 13-23.
- (1982), «Els aspectes morfològics», *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Barcelonès i Baix Llobregat, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, vol. 8, p. 14-20.
- (1983), «Vers l'anàlisi de l'estructura territorial interna de la Conca de Barberà», *Aplec de Treballs*, 5, p. 171-190.
- (1984), «Comentaris sobre una nova divisió territorial de Catalunya», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 1, p. 5-12.
- (1985a), «Perfil geogràfic de Lluís Solís Sabarís», *Boletín de la Real Sociedad Geográfica*, CXXI, p. 15-32.
- (1985b), «Repartiment de competències i alternatives d'organització territorial», *Cardener*, 2, p. 35-43.
- (1986), «Un debat sobre la divisió territorial de Catalunya: els municipis, les comarques i el poder», *Quaderns d'Alliberament*, 12, p. 39-50.
- (1987), «Un nou model territorial: procés d'urbanització de Catalunya», *Espais*, 6, p. 42-46.
- (1988), «El debate de la organización territorial de Cataluña: ¿hacia un reparto de las minucias de poder?», *Eria*, p. 15-26.

- (1989a), «Salt, les comunicacions i la seva integració territorial», *Salt al dos mil. Jornades d'estudi i reflexió sobre el futur socio-econòmic i urbanístic de Salt i el seu entorn*, Salt, Ajuntament de Salt, p. 9-25.
- (1989b), «Una continuïtat assegurada. Aproximació a l'anàlisi del període recent: 1976-1989», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 19, p. 55-73.
- (1990a), *La ciutat metropolitana i la unitat de Catalunya*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- (1990b), «Els ens intermedis: la descentralització inacabada», dins DD.AA., p. 13-17.
- (1991a), «La continuïtat de la geografia catalana», *Primer Congrés Català de Geografia. I. Conferències*, Barcelona, Publicacions de la Societat Catalana de Geografia, p. 17-30.
- (1991b), «La urbanitat, símbol de cultura», *Barcelona, metròpoli mediterrània*, 21, p. 71-73.
- (1992a), «La organización territorial», dins Bosque Maurel, J. i Vilà Valentí, J. (dirs.). *Geografía de España*, 9, *Cataluña y Baleares*, Barcelona, Planeta, p. 240-270.
- (1992b), «Barcelona», dins Bosque Maurel, J. i Vilà Valentí, J. (dirs.). *Geografía de España*, 9, *Cataluña y Baleares*, Barcelona, Planeta, p. 356-405.
- (1992c), «Comarcas de la Depresión Central Catalana», dins Bosque Maurel, J. i Vilà Valentí, J. (dirs.). *Geografía de España*, 9, *Cataluña y Baleares*, Barcelona, Planeta, p. 408-438.
- (1992d), «Meditació des de la torre de Collserola», *Avui*, 29-4-92.
- CASASSAS, Ll. i CLUSA, J. (1981a), *L'organització territorial de Catalunya*, Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill.
- (1981b), *L'organització territorial i administrativa de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona.
- (1982), *Estudi de descentralització municipal de Sant Boi de Llobregat: funcions i districtes*, Sant Boi de Llobregat, Ajuntament de Sant Boi de Llobregat.
- (1983), *Estudi sobre alternatives d'organització municipal: el cas de Salt i Sarrià de Ter a Girona*, Ajuntament de Girona.
- CASASSAS, Ll. i CUXART, M. (1983), «Barcelona», *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, vol. 18, pp. 82-129.
- CASASSAS, Ll. i MENDIZÁBAL, E. (1990), «La recerca en Geografia», *La recerca científica i tecnològica a Catalunya*, Barcelona, IEC/CIRIT/Generalitat de Catalunya, vol I, p. 237-247.
- CASASSAS, Ll. (dir.), MENDIZÁBAL, E. (coord.), ARRIBAS, R., BERTRAN, E. i CUXART, M. (1991), *L'Alt Penedès. Una comarca als confins metropolitans*, Barcelona, Caixa de Catalunya.
- CASASSAS, Ll. i NADAL, F. (1983), «Les divisions administratives», *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, vol. 18, p. 382-410.
- CASASSAS, Ll. i RIBA, O., «Morfologia de la Rambla barcelonina», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 32-33. (en premsa).
- DD.AA. (1990), *Jornades sobre Regionalització i Ens Intermedis*, Barcelona, Diputació de Barcelona.
- DD.AA. (1991), *Primer Congrés Català de Geografia. I Conferències. II Ponències. IIIa i IIIb Comunicacions*, Barcelona, Publicacions de la Societat Catalana de Geografia, 4 vol.
- ESPRIU, S. (1980), «Letra de Salvador Espriu al Rector», *Homenaje a Salvador Espriu*, Barcelona, Universitat de Barcelona, p. 129-137.
- GARCIA RAMON, M.D., i NOGUÉ, J., «Presentació de l'entrevista a Lluís Casassas i Simó: el geògraf i les divisions territorials», *Miscel·lània en homenatge a Lluís Casassas i Simó*, Barcelona, Universitat de Barcelona (Una versió traduïda i abreujada es pot trobar a Garcia Ramon, M.D., Nogué, J. i Albet, A., p. 125-138.)
- GARCIA RAMON, M.D., NOGUÉ, J. i ALBET, A. (1992), *La práctica de la geografía en España (1940-1990). Innovación metodológica y trayectorias individuales en la geografía académica española*, Vilassar de Mar, Barcelona, Oikos Tau.

- IGLÉSIES, J. (1978), *Els quaranta anys de la Societat Catalana de Geografia*, Barcelona, Publicacions de la Societat Catalana de Geografia (Reproduït a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 19, p. 11-29.)
- MENDIZÁBAL, E. (1986), «Urban geography of Catalonia», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, número extraordinari per a la celebració de la Conferència regional sobre Països Mediterranis de la Unió Geogràfica Internacional, p. 65-85.
- SOLÉ SABARÍS, LL. (1986), «Sobre la naixença i el desenvolupament de la moderna geografia catalana», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 4, p. 15-30.
- VILA, P. i CASASSAS, LL. (1974a), *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*, Barcelona, Aedos.
- (1974b), «El Barcelonès i Barcelona ciutat. L'etapa industrial moderna: evolució econòmica i urbana», dins Solé Sabarís, Ll. (dir.), *Geografia de Catalunya*, Barcelona, Aedos, p. 609-641.